

واکاوی آسیب‌های اجتماعی و راهکارهای آن

حجت الاسلام و المسلمین دکتر سید مهدی خاموشی رئیس سازمان تبلیغات اسلامی و عضو شورای عالی انقلاب فرهنگی است. وی دارای نوشته‌ها و مقالات متعدد فقهی، اصولی و کلامی است. فرصتی فراهم شد تا با ایشان در مورد مهندسی فرهنگی نظام اجتماعی از منظر اجتماعی و فرهنگی به گفتگو بنشینیم. آنچه در پی می‌آید حاصل این گفتگو است.

پیشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

در شرایط کنونی جامعه ایران با چه آسیب‌هایی روبه‌رو است؟

اگر منظور از آسیب‌های اجتماعی پدیده‌های بیماری‌زا و بحران‌آفرین در بستر حیات اجتماعی و موانع و بازدارنده رشد و بالندگی جامعه باشد، نابرابری‌های اجتماعی از اصلی‌ترین آسیب‌های اجتماعی به شمار می‌آید. با تأکید بر آیات و روایات و نیز با توجه به تجمیع تجربیات علمی و عملی جوامع مختلف، ستون فقرات پایداری و پویایی هر نظام اجتماعی، بر عدالت و سامان‌دهی توزیع ثروت و قدرت استوار می‌باشد. به قول استاد شهید مرتضی مطهری اگر عدالت اجتماعی از یک جامعه گرفته شود؛ هر نوع فساد و آسیب و آفتی در آن جامعه به وجود خواهد آمد. بیکاری، اعتیاد، طلاق، رانت‌خواری، ناسالم بودن روابط گروه‌های غیرهم‌جنس، بدحجابی، زنان خیابانی، دختران فراری، قانون‌گریزی، قتل، سرقت، تجمل‌گرایی، مزاحمت‌های ناموسی، ولگردی، هم‌جنس‌بازی، خودکشی، فعالیت‌های نخله‌های انحرافی و خرافی، رشد بی‌رویه حاشیه‌نشینی و آپارتمان‌نشینی،

مهاجرت روستاییان به کلان‌شهرها، قاچاق، گسست نسل‌ها و اختلاس از جمله عمده‌ترین آسیب‌های اجتماعی در شرایط کنونی کشور به شمار می‌آیند.

چه رابطه‌ای بین آسیب‌های اجتماعی با متغیراتی همچون سن، جنس، تحصیلات و قومیت وجود دارد؟

براساس تحقیقات و داده‌های آماری بین آسیب‌های اجتماعی با متغیرهایی چون سن، جنس، تحصیلات، قومیت، این معادلات به دست آمده است:

الف) اکثریت قریب به اتفاق آسیب‌های اجتماعی را می‌بایست در بین نسل جوان، سنین زیر ۳۰ سال جستجو کرد.

ب) جنس مذکر بیش از جنس مؤنث در گسترش آلودگی‌ها و آسیب‌های اجتماعی نقش داشته است.

پ) هرچه میزان تحصیلات افراد جامعه افزایش می‌یابد آمار آسیب‌های اجتماعی کاهش می‌یابد.

ت) قومیت‌ها براساس و به تناسب باورها و سنت‌ها و فرهنگ بومی خود تحت تأثیر آسیب‌های مختلف قرار می‌گیرند، لذا شفاف‌سازی در این حوزه چندان ممکن و مقدور نیست.

البته مناطقی مثل سیستان و بلوچستان، کردستان، خوزستان و ... به دلیل همجواری با کشورهای اطراف که بعضاً خطر خیز می‌باشند (مثل عراق و افغانستان) بیشتر مورد تهدید عوامل آسیب‌زا می‌باشند. قاچاق مواد مخدر، قتل و ... در این مناطق بیشتر است.

زمینه‌های بروز آسیب‌های اجتماعی و اهمیت ابعاد مختلف فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی آن چیست؟

به منظور بررسی زمینه‌های بروز یا عوامل مؤثر بر پدیده‌های آسیب اجتماعی نیز همانند هر پدیده‌ی اجتماعی دیگر،

داشتن نگاهی همه‌جانبه، از اهمیت بالایی برخوردار است. در واقع بررسی مسأله از ابعاد مختلف موجب افزایش قدرت تبیین یا به عبارتی، شناسایی زمینه‌های بروز و عوامل مؤثر بر آن است. در یک تقسیم‌بندی کلان زمینه‌های بروز آسیب‌های اجتماعی به دو گروه تقسیم می‌شود:

الف) زمینه‌های درون‌مرزی شامل:

۱. زمینه‌های فرهنگی

۱.۱. عدم هماهنگی نهادهای فرهنگی

و تبلیغی

۲.۱. شفاف نبودن قوانین و مقررات و

نیز عدم تدوین راهبرد کلان در حوزه‌های مختلف فرهنگی، دینی، هنری، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی

۳.۱. مشکل نظام آموزشی کشور در

ابعاد مختلف: از جمله طبقاتی بودن و به علاوه عدم سازگاری آن با نیازهای جامعه و بازار کار

۲. زمینه‌های سیاسی

۱.۲. فعالیت گروه‌های سیاسی دارای

افکار ناسالم

۲.۲. چالش فرساینده جناح‌های فعال کشور و بعضاً خنثی‌سازی فعالیت‌های مفید یکدیگر

۳.۲. فعالیت ستون پنجم و احزاب و

دسته‌جات ورشکسته و منحرف

۳. زمینه‌های اقتصادی

۱.۲. عدم تحقق عدالت اقتصادی و

عده‌های داده شده

۲.۲. توسعه بی‌رویه شهرها و تخلیه

روستاها

۳.۲. عدم هماهنگی در تدوین و اجرای

برنامه‌های بلندمدت و میان‌مدت اقتصادی

۴.۲. بیکاری آشکار و پنهان

۵.۲. فعالیت جریان‌های فاسد اقتصادی

در بخش‌های دولتی و خصوصی

۶.۲. تجمل‌گرایی، اشرافی‌گری و نبود

الگوی مصرف

ب) زمینه‌های برون‌مرزی شامل:

۱. رسانه‌های الکترونیک (فعالیت

ماهوره‌ها، اینترنت، فیلم‌ها و CDهای تولید شده از سوی دشمنان)

۲. جهانی‌سازی به عنوان پروژه (و نه

جهانی شدن به عنوان پروژه)

۳. پیامدهای منفی اجتماعی ناشی

از حضور بیگانگان و جهانگردان ها در

عرصه‌های مختلف اجتماعی، هنری

۴. تلاش تشکیلاتی احزاب و گروه‌های

وابسته در خارج از کشور

آسیب‌های اجتماعی چه پیامدهایی در ابعاد فرهنگی و اجتماعی جامعه دارند؟

اکثر آسیب‌های اجتماعی خود معلول آسیب اجتماعی دیگری هستند و برای برخی دیگر از آسیب‌ها علت بوده و به وجود آورنده‌ی آن هستند. به عنوان مثال آسیب‌هایی همانند اعتیاد و خشونت در خانواده، خود منجر به افزایش طلاق یا خودکشی خواهد شد. از طرفی همین آسیب طلاق خود منجر به افزایش آسیب‌هایی به ویژه در مورد فرزندان خانواده از جمله فرار از منزل، گرایش به اعتیاد و خشونت و انواع بزهکاری‌ها خواهد بود.

بدیهی است آسیب‌های اجتماعی خاصیت سلسله‌ای، پیوسته و شتاب‌زا دارند. به عبارت روشن‌تر آسیب‌های اجتماعی به محض بروز و ظهور یکی از آن‌ها مثل فاصله طبقاتی و نابرابری اجتماعی؛ پشت سر هم فعال شده و شتاب می‌یابند. خودخواهی و استکبار در یکسو و استضعاف و خودکم‌بینی در سوی دیگر که از پیامدهای نابرابری اجتماعی به شمار می‌آیند؛ زمینه‌های بروز چالش‌ها و آسیب‌های فراوانی را در جامعه به وجود می‌آورند.

آسیب‌های اجتماعی در بعد فرهنگی موجب پیدایی و گسترش خرده‌فرهنگ‌ها و تضاد فرهنگی، در بعد سیاسی باعث رشد بی‌تفاوتی در بین توده‌های مردم نسبت به سرنوشت و آینده کشور می‌شوند و در عرصه اقتصادی نیز زمینه‌های فساد اقتصادی، اختلاس و رشوه را به وجود می‌آورد. در مجموع عمده‌ترین پیامد فرهنگی و اجتماعی آسیب‌های اجتماعی؛ هرج و مرج اجتماعی و در نتیجه فاصله نسل‌ها و چالش‌های فرساینده در عرصه‌های مختلف می‌باشند که در نهایت زمینه‌های فروپاشی نظام اجتماعی، سیاسی و اقتصادی کشور را فراهم خواهد ساخت.

برای ریشه‌یابی و رفع بنیادین آسیب‌های اجتماعی چه باید کرد؟ قطعاً جهت حل ریشه‌ای آسیب‌های اجتماعی، شناخت دقیق خود این آسیب‌ها و علل به وجود آورنده‌ی آن، به ویژه از طریق استفاده از تحقیقات علمی و معتبر از سوی محققین برجسته و مورد اطمینان در این زمینه مؤثر خواهد بود. اصلی‌ترین محور برای ریشه‌یابی و حل آسیب‌های اجتماعی، ایجاد هماهنگی و هم‌سوئی بین کلیه نهادهای تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر کشور و اولویت‌بندی و شفاف‌سازی برنامه‌ها و تعیین قلمرو فعالیت مراکز ذی‌ربط می‌باشد. سالم‌سازی و آسیب‌زدایی در همه عرصه‌ها می‌بایست از بالا به پایین انجام گیرد. چراکه براساس این فرموده‌ی امیرمؤمنان علی (۷) که فرمودند: «الناس بامرائهم اشبه منهم بآبائهم - شباهت مردم به زمامدارانشان بیشتر است از شباهت آنان به پدرانشان»، لذا بدون سامان‌دهی نظام فکری و عملی مسئولان کشور، نمی‌توان در ریشه‌یابی و حل و رفع آسیب‌های اجتماعی کوچک‌ترین

قدمی برداشت.

چه رابطه‌ای میان آسیب‌های اجتماعی و وضعیت سیاسی، فرهنگی و اقتصادی جامعه وجود دارد؟

پدیده‌های اجتماعی با سایر پدیده‌های سیاسی، فرهنگی و اقتصادی همچون حلقه‌های یک زنجیر، پیوستگی و ارتباط وثیقی با هم دارند، به طوری که بازگویی و بازشناسی هر پدیده اجتماعی بدون عنایت به سایر حلقه‌ها نه ممکن خواهد بود و نه مفید. وضعیت سیاسی، فرهنگی

اصلی‌ترین محور برای ریشه‌یابی و حل آسیب‌های اجتماعی، ایجاد هماهنگی و هم‌سوئی بین کلیه نهادهای تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر کشور و اولویت‌بندی و شفاف‌سازی برنامه‌ها و تعیین قلمرو فعالیت مراکز ذی‌ربط می‌باشد

و اجتماعی هر جامعه‌ای پدید آورنده‌ی آسیب‌های خاص آن هستند. به عبارتی، مهم‌ترین علت آسیب‌ها، رشد و یا کاهش آن‌ها، شرایط سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جوامع است.

لذا در بستر مقابله با آسیب‌های اجتماعی نمی‌توان نسبت به ناهنجاری‌ها و کاستی‌های موجود در عرصه‌های سیاسی، فرهنگی و اقتصادی بی‌توجه بود. به طور مثال؛ فساد یا تبعیض در حوزه‌های سیاسی، مدیریتی، اقتصادی و فرهنگی، تأثیر مستقیم و فوق‌العاده

زیان‌باری را در پیدایی و گسترش آسیب‌های اجتماعی خواهد داشت. عنایت ویژه‌ی مقام معظم رهبری به مقابله مستمر و همه‌جانبه با بی‌عدالتی اجتماعی و مفاسد اقتصادی و نیز برخورد عالمانه و عاقلانه با تهاجم فرهنگی در صورت اقدامات عاجل مسئولان، نقش بسیار مفید و مؤثری را در محو و مهار آسیب‌ها و آفت‌های اجتماعی خواهد داشت.

ارزیابی شما از عملکرد مسئولان و مدیران فرهنگی کشور برای رفع آسیب‌های اجتماعی چیست؟

با توجه به هشدارها و رهنمودهای رهبر معظم انقلاب و با تأکید بر اصول مسلم قانون اساسی و نیز با عنایت به ماهیت فرهنگی و دینی انقلاب اسلامی، هنوز تا رسیدن به اهداف تعیین شده، فاصله زیادی وجود دارد. هنوز بعضی یک‌شبه به ثروت‌های بادآورده دست می‌یابند. هنوز آمار اعتیاد به مواد مخدر و قرص‌های روان‌گردان رنج‌آور است. مسأله قاچاق، مسأله دختران فراری و زنان خیابانی و قتل‌های ناموسی و بدحجابی و تجمل‌گرایی و مصرف‌زدگی بسیاری از دلسوزان را به تلاش و تأمل مضاعف واداشته است. اگرچه در حوزه تولید و توزیع محصولات فرهنگی، سیاست خارجی، رونق اقتصادی، افزایش درآمد ناخالص ملی، همدلی سران نظام که نقش بسیار مهمی در مقابله با آسیب‌های اجتماعی دارد؛ به دست آمده است، اما همان‌طور که قبلاً مورد تأکید واقع شد، هماهنگی و هم‌سوئی مسئولان فرهنگی کشور می‌بایست در دایره تصمیم‌گیری‌های سایر نهادهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی مورد توجه و عنایت بیشتری قرار گیرد.

هنوز در سینماهای ما فیلم‌هایی به

نمایش گذاشته می‌شوند که مروج فرهنگ دوستی‌ها و عشق‌های خیابانی و میل به دنیاطلبی و رفاه و ظاهرگرایی می‌باشند. آموزش و پرورش ما طبقاتی است. دولتی، نمونه دولتی، غیرانتفاعی، شاهد و ده‌ها طیف و طبقه‌ی دیگر آموزشی دولتی و خصوصی و نیمه خصوصی از جمله نمادهای طبقاتی بودن نظام آموزشی ما می‌باشد. هنوز مسئولان فرهنگی و آموزشی کشور نتوانسته‌اند تبعیض و بی‌عدالتی را در این حوزه از میان بردارند.

مسئولان فرهنگی و آموزشی در سازمان‌دهی نظام خانواده و کاهش جهل و خرافات در بین خانواده‌ها کم‌کاری‌هایی داشته‌اند. مسأله تأخیر و تقلیل ازدواج هنوز یکی از آسیب‌ها و آفت‌های اجتماعی به شمار می‌آید.

در عرصه‌ی مطبوعات هنوز رگه‌هایی از سکولارها و فمنیست‌ها و متحجران فعال بوده و نقش هیژم‌بیار آتش آسیب‌های اجتماعی را بازی می‌کنند. کتاب‌های فرهنگی هنوز از شمارگان قابل قبول برخوردار نیست. عدم شفاف‌سازی در قوانین و مقررات فرهنگی، مطبوعاتی و هنری از جمله عوامل آسیب‌زا در عرصه‌های مختلف اجتماع می‌باشد که می‌بایست مورد توجه ویژه مسئولان قرار گیرد.

خوش‌بختانه شورای عالی انقلاب فرهنگی با ترکیب و تجمیع تخصص، تجربه و آگاهی مسئولان نهادهای مهم کشور در هدفمند نمودن و شتاب مطلوب محصولات و حرکت‌های فرهنگی تأثیرگذار بوده و مانع بروز و گسترش بسیاری از آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی در سطح جامعه می‌شود. اما با توجه به آسیب‌های موجود که به برخی از آن‌ها

اشاره شد عنایت بیشتری را می‌طلبد. راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در پرتو مهندسی فرهنگی چیست؟ مهندسی فرهنگی نوعی برقراری نظم اجتماعی است و باعث کاهش شرایط آنومیک در جامعه می‌باشد، بنابراین، اگر این مهندسی درست طراحی و اجرا شود، در کاهش این آسیب‌ها تأثیر به‌سزایی خواهد داشت. برای مقابله با آسیب‌های اجتماعی، ضروری است نکات ذیل مورد توجه و تأکید جدی مسئولان کشور قرار گیرد:

۱. تدوین استراتژی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی با بهره‌گیری از قانون اساسی و رهنمودهای امام راحل (ره) و رهبری
۲. ایجاد هم‌سویی و تعامل لازم بین دستگاه‌های فرهنگی و تبلیغی.
۳. اجرای دقیق اصل ۴۹ قانون اساسی و توسعه فرهنگ ساده‌زیستی در زندگی مسئولان به ویژه روحانیون به عنوان الگوهای اجتماعی
۴. ایجاد تحول در نظام آموزشی کشور با عنایت به مطالبات مردم و مقتضیات زمان و مکان
۵. مقابله‌ی اصولی و همه‌جانبه با نابرابری‌های اجتماعی - پی‌گیری و اجرای تصمیمات ستاد مبارزه با مفاسد اقتصادی
۶. قاطعیت و هماهنگی قوه قضائیه و مجریه در حوزه شناسایی و مجازات عوامل فساد در عرصه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی. به‌جاست از طرح امنیت اجتماعی که مدت‌هاست به طور مستمر و مطلوب از سوی نیروهای انتظامی و امنیتی اجرا می‌شود حمایت شود
۷. ترسیم و ارائه الگوی مصرف
۸. شناسایی محورهای تبلیغی و

فرهنگی دشمنان در خارج و داخل کشور

۹. احیاء سنت حسنه و دینی امر به معروف و نهی از منکر با توجه به اصول و روش‌های صحیح دینی
۱۰. تقویت نرم‌افزاری و سخت‌افزاری نهادهای مردمی موفق
۱۱. ایجاد و گسترش مراکز مشاوره‌ای در حوزه خانواده، ازدواج و جوانان از سوی نهادهای ارزشی و فرهنگی
۱۲. حمایت مادی و غیرمادی از هنرمندان، نویسندگان و روشنفکران متعهد

آسیب‌های اجتماعی تاجه حد متاثر از نابسامانی‌ها و عدم تعادل در روابط اجتماعی افراد جامعه است؟ روابط اجتماعی از اساسی‌ترین نیازهای انسان است که وجود و تعمیم آن، براساس تئوری تسری رضایت، منجر به سرایت رضایت از بخشی به بخش‌های دیگر زندگی می‌گردد. در واقع هنگامی که روابط اجتماعی در شرایطی متعادل صورت گیرد، افراد جامعه از این نیاز اساسی ارضا شده و این رضایت موجب افزایش رضایت از دیگر شقوق زندگی خواهد شد و این امر در کاهش آسیب‌های اجتماعی دخیل خواهد بود. یکی از قواعد پذیرفته شده این است که افراد جامعه، به مثابه سلول‌ها و اعضای یک پیکر، بدون ارتباط ارگانیکی و نه مکانیکی با یکدیگر، نه می‌توانند سلامت و حیات خود را تضمین کنند و نه قوام و دوام جامعه را. لذا هر نوع اختلال در ارتباطات و تعاملات و هم‌سویی‌های افراد جامعه، به معنای مختل شدن کل فرآیند فعالیت‌های تکاملی جامعه می‌باشد.

با تأکید بر قاعده مذکور که در همه پدیده‌های مادی و غیرمادی مصداق می‌یابد؛ یکی از اصلی‌ترین ریشه‌ها و

عوامل زمینه‌ساز آسیب‌های اجتماعی را می‌توان در عدم تعادل و نابسامانی روابط اجتماعی در بین افراد جامعه جستجو نمود. این مهم یکی از قواعد بسیار مهمی است که متأسفانه در جامعه ما کمتر مورد عنایت و توجه قرار گرفته است. بنابراین فراهم ساختن ساز و کارهای سخت‌افزاری و نرم‌افزاری سامان‌دهی و تعادل روابط اجتماعی افراد جامعه و بسترسازی جهت مستقر شدن هریک از افراد جامعه در جایگاه و مقام حقیقی و حقوقی خود؛ می‌تواند در محو و مهار آسیب‌های اجتماعی نقش و تأثیر اساسی و حیاتی داشته باشد.

با توجه به پدیده جهانی شدن و پیامدهای پیرامونی آن چگونه می‌توان آسیب‌های اجتماعی متأثر از آن را کاهش داد؟

پدیده جهانی‌سازی در حال پیشروی است و جامعه‌ی ما نیز از پیامدهای آن به دور نخواهد ماند. تنها راه برای کاهش آسیب‌های ناشی از آن، شناسایی دقیق پدیده‌ی جهانی شدن و ارائه راهکارهای متناسب با فرهنگ اسلامی و بومی است. بر اساس تحقیقات اجتماعی متعددی که از سوی اندیشمندان اجتماعی صورت گرفته، حتی در جوامع مسیحی، دین و پای‌بندی

به ارزش‌ها و ابعاد آن از عوامل بسیار مهم و مؤثر در کاهش تمامی آسیب‌های اجتماعی است. دین و دستورات دینی از سوی خداوند متعال در جهت استحکام روابط میان افراد، خانواده و افراد جامعه وضع شده است. بنابراین می‌توان اذعان داشت تنها راه مقابله با پیامدهای سوء جهانی شدن و آسیب‌های اجتماعی؛ تبلیغ دین و دینداری و افزایش تعداد دینداران واقعی و تقویت باورهای دینی است.

براساس آموزه‌های وحیانی و قرآنی، تلاش خالصانه با تکیه بر شناخت و ایمان به عنایات خداوندی و نهادینه‌سازی ارزش‌های دینی و اخلاقی به ویژه اصل مسلم عدالت در جامعه، حتی اگر از توسعه‌یافتگی به مفهوم اقتصادی و صنعتی آن محروم باشیم، می‌توان مطمئن شد که مهاجمان فرهنگی و طراحان و مجریان پروژه جهانی‌سازی در دایره سراب‌گونه خویش فرو خواهند افتاد و در آسیب‌رسانی به فرهنگ، سیاست و اجتماع مردم مسلمان کشورمان عاجز خواهند ماند.

با این مقدمه به‌جاست، مرزهای فرآیند جهانی شدن با پروژه جهانی‌سازی روشن شوند. چراکه جهانی شدن به عنوان یک فرآیند طبیعی و قابل قبول

می‌تواند در توسعه‌یافتگی ملت‌ها نقش بسیار مهمی داشته و از دستاوردهای آن در عرصه‌های مختلف بهره‌گرفت. به طور مثال با بهره‌گیری از ماهواره، اینترنت، هنر و ده‌ها دست‌آورد دیگر جهانی شدن؛ می‌توان به عنوان فرصت و نه تهدید در جهت آسیب‌زدایی و نه آسیب‌زایی در حوزه‌های مختلف فرهنگ، اجتماع و سیاست بهره‌جست. اوقات فراغت نسل جوان را به طور سالم و سودمند سامان داد، رونق و رمق و نشاط علمی، هنری، ورزشی، آموزشی و فرهنگی را برای کشورمان به ارمغان آورد.

خلاصه این‌که فرصت‌سازی و فسادسوزی می‌تواند یکی از پیامدهای مثبت فرآیند جهانی شدن در عرصه‌ی مقابله با آسیب‌های اجتماعی به شمار آید.

بدیهی است آموزش نحوه استفاده از پدیده‌های نوین عصر جهانی شدن به مردم به ویژه نسل جوان جامعه و نیز تولید و توزیع به موقع و مطابق با مطالبات و نیازهای مخاطبان، از اصلی‌ترین پیش‌نیازهای مقابله با آفت‌ها و آسیب‌های اجتماعی جهانی شدن می‌باشند که نباید مورد غفلت و بی‌توجهی نهادها و تصمیم‌گیران ذی‌ربط قرار گیرد. ■

برای اشتراک ماهنامه مهندسی فرهنگی، اصل ویا کپی تکمیل شده فرم زیر را به نشانی دفتر نشریه ارسال فرمایید.
تهران، خیابان انقلاب اسلامی، خیابان فلسطین شمالی، شماره ۱۰۱۵، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.

دفتر نشریه، صندوق پستی: ۶۳۱۷-۱۳۱۵۵

تلفن: ۶۶۹۷۴۵۳۸ نمابر: ۶۶۳۰۳۵۱۳

پست الکترونیک: mohandesifarhangi@iranculture.org

نشانی پایگاه اطلاع رسانی: www.iranculture.org

فرم اشتراک ماهنامه مهندسی فرهنگی

نام خانوادگی: ..... سال تولد: .....
 نام سازمان: ..... محل/پست سازمانی: .....
 آدرس: .....
 کشور: ..... استان: ..... شهر: ..... خیابان: .....
 کوچه: ..... پلاک: ..... واحد: .....
 کدپستی: ..... تلفن: ..... همراه: ..... فکس: .....
 پست الکترونیک: .....
 پیشنهاد و انتقادات: .....